

نام و نام خانوادگی:

زمان برگزاری:

نام آزمون: تاریخ پایه دهم رشته انسانی

تاریخ آزمون:

- ۱ میراث حکومت اشکانی را بنویسید.
- ۲ خط زمان به چه خطی گفته می‌شود؟
- ۳ منابع دست اول یا اصلی چه ویژگی‌هایی دارند؟
- ۴ جنبش مزدک چه پیامدهایی در جامعه ساسانی برجای گذاشت؟
- ۵ چرا اسپانیایی‌ها و پرتغالی‌ها انگیزه و شوق بیشتری برای کشف راه‌ها و سرزمین‌های جدید از خود نشان می‌دادند؟
- ۶ وضعیت هنر موسیقی در دوره ساسانی چگونه بوده است؟
- ۷ وضعیت شهرسازی در دوران ساسانی چگونه بوده است؟
- ۸ ویژگی‌های برجسته معماری دوران ساسانی چه بود؟
- ۹ ویژگی‌ها و شرایط هنر در دوران ساسانی را توضیح دهید.
- ۱۰ در دوره اشکانی، هنر سفالگری چه خصوصیتی داشته است؟
- ۱۱ هنرهای رایج در دوران اشکانیان را نام ببرید.
- ۱۲ هنر مجسمه‌سازی در دوران اشکانیان چگونه بود؟
- ۱۳ ظریف‌ترین آثار هنری دوران هخامنشیان را در چه صنایعی می‌توان یافت؟
- ۱۴ تنها تندیس انسانی باقی‌مانده از دوره هخامنشیان متعلق به کیست و از چه ناحیه‌ای به دست آمده است؟
- ۱۵ نقش و نگارهای کنده‌کاری شده بر روی سنگ دوره هخامنشی اغلب شامل چه موضوعاتی است؟
- ۱۶ نقش برجسته‌های دوران هخامنشی در چه مکان‌هایی دیده می‌شود؟
- ۱۷ قدیمی‌ترین بناهای دوره هخامنشیان در چه ناحیه‌ای برپا شدند؟
- ۱۸ مهم‌ترین بناهای دوره هخامنشیان شامل چه بناهایی می‌شود؟
- ۱۹ به چه دلیل هنر و معماری ایران در دوران هخامنشی به اوج شکوفایی رسید؟
- ۲۰ چه عاملی باعث شد در دوران خسروانوشیروان، جنبش علمی نیرومندی در ایران پدید آید؟
- ۲۱ در دوران ساسانی، سمت آموزگاری برعهده چه کسانی بود؟
- ۲۲ فرزندان دبیران چه آموزش‌های ویژه‌ای می‌دیدند؟
- ۲۳ فرزندان موبدان چه آموزش‌های ویژه‌ای می‌دیدند؟
- ۲۴ چه بخشی از برنامه‌های آموزشی دوره ساسانی همگانی بود؟
- ۲۵ زبان فارسی میانه در میان کدام حکومت‌ها متداول بود؟
- ۲۶ زبان‌های کهن ایرانی تا چه زمانی رایج بودند؟
- ۲۷ ویژگی‌های زبان ایلامی را بنویسید.
- ۲۸ پس از موبدان موبد، کدام روحانیون قرار می‌گرفتند، وظایف آنان چه بود؟
- ۲۹ کدام عمل کوروش بزرگ در عصر خود پدیده جدیدی بود؟
- ۳۰ بعد از پذیرش دین زرتشت، چه تغییری در نقش مغان به وجود آمد؟
- ۳۱ اساس تعالیم زرتشت بر چه پایه‌ای قرار دارد؟

- ۳۲ سلسله ساسانیان چگونه به پایان رسید؟
- ۳۳ خسرو پرویز چگونه به تاج و تخت رسید؟
- ۳۴ چه عاملی باعث گردید قباد با مخالفان مزدک همراهی کند؟
- ۳۵ مشکلات خارجی حکومت ساسانی را بنویسید.
- ۳۶ ساسانیان مصمم بودند چه نوع حکومتی به وجود آورند؟
- ۳۷ پس از جنگ حران، اشکانیان و رومیان بارها بر سر تسلط کدام سرزمین‌ها با هم جنگیدند؟
- ۳۸ موقعیت حکومت اشکانیان در دوران پادشاهی مهرداد یکم و مهرداد دوم را شرح دهید.
- ۳۹ چه عواملی به بروز حرکت‌های استقلال‌طلبی در مناطق شرقی قلمرو سلوکیان کمک کرد؟
- ۴۰ کدام عوامل طبیعی بر وضعیت اقتصاد و معیشت ایران در دوران باستان تأثیر می‌گذاشت؟
- ۴۱ ایران در دوران اشکانی به‌عنوان واسطه تجاری بزرگ بین چه مناطقی عمل می‌کرد؟
- ۴۲ در دوران اشکانیان و ساسانیان چه نوع سکه‌هایی رایج گردید؟
- ۴۳ انحصار ضرب سکه طلا در دوره هخامنشی در دست چه کسی بود و در ساتراپ‌ها چه نوع سکه‌هایی ضرب می‌شد؟
- ۴۴ سکه‌های طلا و نقره در چه مناطقی از حکومت هخامنشی رایج بود؟
- ۴۵ در دوران اشکانیان و ساسانیان، چه اقداماتی در زمینه راه‌ها و وسایل ارتباطی انجام شد؟
- ۴۶ در مراسم سوگواری در دوران باستان چه اعمالی صورت می‌گرفت؟
- ۴۷ در آثار و متون دینی و حقوقی مربوط به دوره ساسانی و قرون نخستین اسلامی، چه مطالبی در مورد حقوق اجتماعی و اقتصادی زنان آن دوران وجود دارد؟
- ۴۸ کدام زنان در دوران ساسانی به پادشاهی رسیدند؟
- ۴۹ وضعیت کشاورزان از نظر زمین، در عصر باستان چگونه بوده است؟
- ۵۰ در عصر باستانی اقتصاد ایرانیان بر چه اساسی بوده است؟
- ۵۱ در آیین زرتشت، چه خصلت‌ها و ویژگی‌هایی برای زن برشمردند؟
- ۵۲ در کتاب اوستا، زنان چه جایگاهی داشتند؟
- ۵۳ خانواده گسترده در دوران هخامنشیان و ساسانیان چه وضعیتی پیدا کرد؟
- ۵۴ در خانواده کهن ایرانی، ازدواج و اقتصاد به چه صورتی بوده است؟
- ۵۵ نتیجه اقدامات اصلاحی خسروانشیروان چه بود؟
- ۵۶ اشراف و بزرگان دوره ساسانی نسب و خون خود را چگونه ارزیابی می‌کردند؟
- ۵۷ نظام طبقاتی جامعه ایران در عصر ساسانی تحت تأثیر چه عواملی گسترش یافت و تثبیت شد؟
- ۵۸ در دوران هخامنشیان، کدام قشر و به چه دلیلی جایگاه بالاتری پیدا نمود؟
- ۵۹ وجود قشرهای سه‌گانه آریایی در آغاز، معرف چه بود؟
- ۶۰ در حکومت ساسانیان دبیران به چه اشخاصی گفته می‌شد؟
- ۶۱ در حکومت ساسانیان، وزیر بزرگ به چه شخصی اطلاق می‌شد؟
- ۶۲ در قرون نخستین هجری مورخان مسلمان از کدام منابع برای نگارش تاریخ ایران باستان استفاده می‌کردند؟
- ۶۳ ویژگی‌های آموزش نظامی در دوران ساسانی را بنویسید.
- ۶۴ ویژگی محتوای خدای‌نامه‌ها را بنویسید.
- ۶۵ اعضای سواره‌نظام در دوره ساسانی از چه گروه‌هایی انتخاب می‌شدند؟
- ۶۶ وجه اشتراک حکومت ساسانیان و هخامنشیان چه بوده است؟
- ۶۷ منابع نوشتاری تاریخ ایران باستان را می‌توان به چند گروه دسته‌بندی کرد؟ آنها را بنویسید.

- ۶۸ منابع دست اول یا اصلی تحقیقات تاریخ ایران باستان را نام ببرید.
- ۶۹ علاوه بر خاندان شاهی اشکانیان، خاندان‌های بزرگ دیگری نیز در قدرت و حکومت سهیم بودند. معروف‌ترین این خاندان‌ها را نام ببرید.
- ۷۰ امروزه کدام سلسله‌ها به‌عنوان دوره افسانه‌ای (اساطیری) شناخته می‌شوند؟
- ۷۱ اشکانیان چگونه به قدرت رسیدند؟
- ۷۲ مورخان ایرانی تا حدود دو قرن پیش، تاریخ عصر باستان را به چند دوره تقسیم کرده بودند؟ نام برده، توضیح دهید.
- ۷۳ دیوان شاهی در دوران هخامنشی چه وظایفی داشت؟
- ۷۴ خصوصیات و ویژگی‌های کوروش بزرگ در اداره حکومت هخامنشی را بنویسید.
- ۷۵ ویژگی‌های دوران سلطنت داریوش سوم را بنویسید.
- ۷۶ در زمان کدام پادشاه هخامنشی، قلمرو هخامنشیان به قاره آفریقا و نهایت گسترده‌گی رسید؟
- ۷۷ نتیجه فتوحات کوروش کبیر در آسیای صغیر پس از به قدرت رسیدن چه بود؟
- ۷۸ سلسله هخامنشی را قبل از به قدرت رسیدن به‌طور خلاصه توضیح دهید.
- ۷۹ حدود قلمروی حکومت ماد را بنویسید.
- ۸۰ برای اولین بار در چه زمانی به مادها اشاره شده است؟
- ۸۱ نخستین حکومت آریایی در ایران را نام برده، محل استقرار آن را بنویسید.
- ۸۲ واژه ایران از چه کلماتی گرفته شده و معنای آن چیست؟
- ۸۳ از نظر یونانیان، ایران در دوران حکومت هخامنشیان، به لحاظ قدرت سیاسی - نظامی چه جایگاهی در جهان آن روز داشت؟
- ۸۴ چه عاملی زمینه‌ساز اتحاد قبایل پراکنده مادی و تأسیس حکومت مادی شد؟
- ۸۵ یکی از ویژگی‌های مهم تمدن ایلامی و در واقع، تمدن ایرانی چه بوده است؟
- ۸۶ پایتخت بخش شرقی حکومت ایلام را نام ببرید.
- ۸۷ پایتخت بخش غربی حکومت ایلام چه نام داشت؟ عاقبت این شهر را بنویسید.
- ۸۸ دوران تاریخی فلات ایران از چه زمانی آغاز می‌شود؟
- ۸۹ ویژگی‌های خانه‌سازی در فلات ایران را بنویسید.
- ۹۰ مفرغ چیست و در کدام ناحیه ایران آثار آن دیده می‌شود؟
- ۹۱ در کدام نواحی ایران، بقایای کوره‌های ذوب و قالب‌گیری مس یافت شده است؟
- ۹۲ کهن‌ترین نشانه و آثاری که از حضور انسان در ایران تاکنون کشف شده است، متعلق به چه ناحیه‌ای است؟
- ۹۳ پژوهشگران احتمال مهاجرت چه گروه‌هایی را به ایران در دوران باستان را مطرح کرده‌اند؟
- ۹۴ چگونه تأسیس حکومت ایلام را توضیح دهید.
- ۹۵ مهم‌ترین دستاوردهای ساکنان فلات ایران در دوران پیش از تاریخ در زمینه‌های سفالگری و فلزکاری چه بوده است؟
- ۹۶ مورخان، تاریخ مصر باستان را به چند دوره تقسیم می‌کنند؟ و ساخت اهرام سه‌گانه متعلق به چه دوره‌ای می‌باشد؟
- ۹۷ تمدن بین‌النهرین بر کدام تمدن‌های پس از خود تأثیر بسزایی گذاشت؟
- ۹۸ حکومت بابل قدیم چگونه شکل گرفت؟
- ۹۹ وضعیت حکومت در تمدن سومر چگونه بوده است؟
- ۱۰۰ بین‌النهرین به چه ناحیه‌ای گفته می‌شود؟
- ۱۰۱ انسان‌های اولیه از چه نوع پناهگاه‌هایی استفاده می‌کردند؟
- ۱۰۲ سه تفاوت عمده دوره گردآوری خوراک با دوره تولید خوراک را بنویسید.
- ۱۰۳ برهمن به چه اشخاصی گفته می‌شد؟
- ۱۰۴ مهم‌ترین اثر به‌جامانده درباره عقاید آریاییان هند، چیست؟

۱۰۵ ویژگی‌های تربیت فرزندان در روم باستان را بنویسید؟

۱۰۶ زمینه تقسیم امپراتوری روم به دو بخش شرقی و غربی چگونه فراهم شد؟ و عاقبت این تقسیم چه بود؟

۱۰۷ در دوره جمهوری روم، حکومت‌های کارتاژ و مقدونیه بر چه نواحی حکومت می‌کردند؟

۱۰۸ ویژگی‌های حکومت مردم‌سالاری در دولت - شهر آتن را توضیح دهید؟

۱۰۹ حساس‌ترین مرحله کاری باستان‌شناسان را نام برده، دلیل آن را بنویسید.

۱۱۰ باستان‌شناس به چه کسی گفته می‌شود؟

۱۱۱ مراحل کار باستان‌شناسان را به ترتیب بیان کنید.

۱۱۲ تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن از چه زمانی و توسط چه شخصی آغاز شد؟

۱۱۳ انسان در تاریخ چه نقشی دارد؟

۱۱۴ جدول زیر، که در رابطه با آتشکده‌های دوره ساسانی است، را کامل کنید.

نام آتشکده	مکان	ویژه چه گروهی بود؟
.....	خراسان
آذرگشسب
.....	موبدان

۱۱۵ نبرد حران را شرح دهید.

۱۱۶ معماری ساسانی با بنای کاخ اردشیر در آغاز شد و با ساخت به اوج رسید. از آن به‌عنوان یکی از باشکوه‌ترین و زیباترین بناهای ساسانی یاد می‌شود.

۱۱۷ نمودار زیر را در مورد پیامدهای کشاورزی تکمیل کنید.

کشاورزی و دامداری ← تولید مازاد بر نیاز ← شکل‌گیری تجارت ←

۱۱۸ کار مورخان شباهت بسیاری به کار دارد.

۱۱۹ شی‌هوانگ‌تی چه نقشی در تاریخ چین باستان داشت و دو مورد از اقدامات مهم او چه بود؟

۱۲۰ تمدن بین‌النهرین، چگونه بر تمدن‌های پس از خود از جمله ایران و یونان تأثیر بسزایی گذاشت؟

۱۲۱ هریک از موارد سمت چپ به کدام‌یک از عبارتهای سمت راست مرتبط است؟ (دو مورد اضافی است)

الف) آگوستوس

ب) دیوکلسین

پ) تئودوسیوس کبیر

ت) اکتاوین

ث) کنستانتین

ج) اسپارتاکوس

۱ - شخص اول مملکت در روم باستان

۲ - زمینه تقسیم امپراتوری روم را فراهم آورد.

۳ - قیام بردگان به رهبری وی بود.

۴ - در زمان وی مسیحیت، مذهب رسمی امپراتوری روم شد.

۱۲۲ تخت‌جمشید چگونه برپا گردید؟

۱۲۳ معبد آناهیتا در شهر در استان کرمانشاه است.

۱۲۴ دانشگاه جندی‌شاپور را با دانشگاه‌های امروزی مقایسه کنید.

۱۲۵ در دوران ساسانی فرزندان هر طبقه چه آموزش‌هایی می‌دیدند؟

۱۲۶ ایرانیان باستان به چه ارزش‌ها و ملاک‌هایی در تربیت فرزندان اهمیت می‌دادند؟

۱۲۷ مانی که بود و چه اعتقاداتی داشت؟

۱۲۸ رفتار آزادمنشانه کورش بزرگ پس از فتوحات را با فرمانروایان آن زمان مقایسه کنید.

۱۲۹ موبدان موبد چه کسی بود؟

۱۳۰ در زمان ساسانی اوستا به زبان ترجمه شد.

- ۱۳۱ آیا اقتصاد ایران در دوران باستان در دو وضعیت صلح و هنگام آشوب یکسان بود؟ شرح دهید.
- ۱۳۲ دو منبع درآمد در دوره ساسانیان را نام ببرید و بنویسید وقوع کدام حادثه ضربه سنگینی بر اقتصاد آنان وارد کرد؟
- ۱۳۳ سکه طلایی داریوش، چه نام داشت؟
- الف) دریک ب) شکل پ) کروزوس ت) ریتون
- ۱۳۴ جایگاه زن در خانواده و جامعه در ایران باستان چگونه بود؟
- ۱۳۵ موقعیت طبقه فرودست یا عامه مردم در دوران ساسانی چگونه بود؟
- ۱۳۶ چگونه در جامعه آریایی طبقات اجتماعی شکل گرفت؟
- ۱۳۷ جشن‌ها چه فرصتی را برای مردم ایجاد می‌کرد؟
- ۱۳۸ هسته اصلی جامعه آریایی بود.
- ۱۳۹ داریوش چگونه نیروی دریایی ایجاد کرد و چه کسانی در آن خدمت می‌کردند؟
- ۱۴۰ منابع قوانین در ایران باستان از کدام بخش‌ها گرفته می‌شد؟
- ۱۴۱ در دوره ساسانی قلمرو ایران‌شهر به چندین یا استان تقسیم می‌شد.
- ۱۴۲ شیوه حکومت اشکانیان نامیده می‌شد.
- ۱۴۳ کدام تحولات توسط هخامنشیان در ایران ایجاد شد؟
- ۱۴۴ کدام اقدام آنتی‌ها باعث شد داریوش تصمیم به تنبیه آنها بگیرد؟
- ۱۴۵ داریوش چگونه به قدرت رسید؟
- ۱۴۶ سردار شجاع ایرانی که در برابر اسکندر مقاومت کرد که بود؟
- ۱۴۷ به فرمان کورش ماجرای فتح صلح‌آمیز بر لوحی از گل رس نوشته شد.
- ۱۴۸ جایگاه زن در تمدن ایلام چگونه بود؟
- ۱۴۹ دوران تاریخی فلات ایران با تاریخ کدام تمدن آغاز می‌شود؟
- الف) سومر ب) بین‌النهرین پ) ایلام ت) هخامنشی
- ۱۵۰ معبد شاهکار معماری دوره ایلام به شمار می‌آید.
- ۱۵۱ محتوای خدای‌نامه‌ها در چه زمینه‌ای است؟
- ۱۵۲ چهار مورد از برجسته‌ترین منابع نوشتاری ایران در عهد باستان را نام ببرید.
- ۱۵۳ هدف اروپائیان از مسافرت به ایران در دوره صفویه را بنویسید.
- ۱۵۴ کدام مورد جزو مهم‌ترین منابع نوشتاری ایرانی در دوره هخامنشیان است؟
- الف) کتاب هرودت ب) تورات پ) سنگ‌نوشته‌ها و لوح‌های گلی ت) کتاب طبری
- ۱۵۵ در آتن چه کسانی شهروند محسوب می‌شدند و حق رأی داشتند؟
- ۱۵۶ چرا به برخی از جنگ‌ها در تاریخ یونان پلوپونزی می‌گفتند؟ نتیجه آن را بنویسید.
- ۱۵۷ دولت شهر آتن در دوران رهبری در مسیر توسعه‌طلبی و نظامی گام برداشت.
- ۱۵۸ کنفوسیوس چه تعالیمی داشت؟
- ۱۵۹ مهم‌ترین محصولات چینی‌ها تولید می‌کردند، را نام ببرید.
- ۱۶۰ هشت راه مقدس رسیدن به نیروانا را بنویسید.
- ۱۶۱ یکی از برجسته‌ترین اندیشمندان چینی که اصول و آیینی برای اداره جامعه و حکومت عرضه کردند، چه نام داشت؟
- الف) برهمن ب) آشوکا پ) کنفوسیوس ت) چندرا گوپتا
- ۱۶۲ به اعتقاد بودا تنها با رسیدن به می‌توان بر آرزو و خواستن غلبه کرد.
- ۱۶۳ جایگاه فرعون در جامعه مصر چگونه بود؟

- ۱۶۴) انسان‌های اولیه در دوره گردآوری خوراک از چه روش‌هایی برای حفظ جان خود بهره می‌بردند؟
- ۱۶۵) اهرام سه‌گانه مصر از کدام دوران تاریخ مصر بر جای مانده است؟
- الف) امپراتوری قدیم ب) امپراتوری میانه پ) امپراتوری جدید ت) بعد از سقوط فراعنه
- ۱۶۶) اصلی‌ترین ماده‌ای که انسان‌های نخستین برای ساختن ابزار از آن استفاده کردند، بود.
- ۱۶۷) چه ارتباطی میان باستان‌شناسی و تاریخ وجود دارد؟
- ۱۶۸) باستان‌شناسان هنگام برخورد به یک بنای تاریخی چه اقداماتی انجام می‌دهند؟
- ۱۶۹) نقاشی‌ها و اشیاء کشف‌شده از غارها چه اطلاعاتی را ارائه می‌دهد؟
- الف) زندگی مردمان دوران پیش از تاریخ ب) پیشرفت هنر نقاشی
پ) پیشرفت فرهنگ بشر ت) مراحل ابزارسازی انسان پیش از تاریخ
- ۱۷۰) از سال ۱۳۰۴ ش. چه نوع گاه‌شماری در ایران رایج شد؟
- الف) گاه‌شماری هجری قمری ب) هجری قمری بابلی پ) دوازده حیوانی ت) هجری خورشیدی
- ۱۷۱) چگونه علم تاریخ باعث تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی می‌شود؟
- ۱۷۲) به چه منابعی منابع دست اول گفته می‌شود؟
- ۱۷۳) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.
- الف) بهرام چوبین علیه خسروانشیروان قیام کرد.
ب) حکومت ساسانی در زمان قباد یکم با جنبش مزدک مواجه شد.
- ۱۷۴) درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید.
- الف) یکی از مقام‌های عالی‌رتبه درباری ساسانی با عنوان واستریوشان سالار بود که رئیس روستائیان و کشاورزان به شمار می‌رفت.
ب) جاده شاه‌ی، شوش را به هگمتانه متصل می‌کرد.

پاسخنامه تشریحی

- ۱- حکومت اشکانی با رشادت و روحیه جنگاوری، ایران را از چنگ بیگانگان بیرون آورد. ۲- اشکانیان با آسان‌گیری و مدارجویی فرهنگی و دینی، اقوام و فرقه‌های دینی گوناگون و حتی یونانی‌تباران ایران را که در سراسر کشور پراکنده بودند را در کنار یکدیگر حفظ کردند. ۳- اشکانیان به تدریج با پیوند دادن اجزای مختلف فرهنگ ایرانی و ترویج ایران‌گرایی، ایران را احیا کردند.
- ۲ خط زمان ابزار مناسبی است که به وسیله آن می‌توان رویدادهای یک دوره دوران‌های مختلف تاریخی را به ترتیب زمان وقوع آنها بر روی نمودار نشان داد.
- ۳ این منابع در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن نوشته شده‌اند.
- ۴ جنبش مزدک، پایه‌های نظام طبقاتی ساسانی را به شدت لرزاند. در نتیجه پادشاهان ساسانی دست به اقدامات اساسی زدند که در نتیجه آن در درجه اول نفوذ و قدرت اشراف و نجای درجه اول کاهش یافت و بر قدرت و نفوذ اشراف و نجای درجه دوم افزوده شد.
- ۵ زیرا اسپانیایی‌ها و پرتغالی‌ها از تجارت پررونق دریای مدیترانه و سرزمین‌های پیرامون آن سود زیادی نمی‌بردند.
- ۶ دوره ساسانی، یکی از دوران‌های درخشان موسیقی ایران است. هنرمندان عرصه موسیقی در دوره ساسانی، بیش از پیش مورد توجه شاهان قرار گرفتند. از خوانندگان و نوازندگان آن دوره با عنوان گوسان، خنیاگر و رامشگر یاد شده است.
- ۷ در طی چهار قرن، ساسانیان شهرهای متعددی به خصوص در فارس و خوزستان به فرمان پادشاهان این سلسله برپا کردند. طرح و نقشه شهرهای ساسانی همچون شهرهای اشکانی به شکل دایره بود.
- ۸ از جمله ویژگی‌های برجسته معماری آن دوره، کاربرد وسیع گنبد، ایوان و طاق در ساخت بناها به ویژه کاخ‌ها بود.
- ۹ حکومت ساسانی نیز همچون حکومت‌های پیشین و بلکه بیشتر از آنها، به هنر و هنرمندان اهمیت می‌داد. بر اثر توجه حکومت ساسانی به هنر و پشتیبانی آنان از هنرمندان، هنری پدید آمد که به لحاظ عظمت و شکوه، با هنر روم برابری می‌کرد و گاه بر آن برتری داشت.
- ۱۰ در این دوره، سفال‌ها نقش و طرح متنوع و گوناگون نداشتند، اما دارای لعابی اغلب سبزرنگ بودند.
- ۱۱ سفالگری - فلزکاری - جواهرسازی
- ۱۲ هنر مجسمه‌سازی در دوره اشکانیان، متأثر از هنر یونانی رونق گرفت و مجسمه‌سازان آثار متعددی پدید آوردند. برجسته‌ترین این آثار، پیکره برنزی شاهزاده اشکانی است.
- ۱۳ ظریف‌ترین آثار هنری دوران هخامنشیان را می‌توان در فلزکاری‌های نفیس و جواهرات ممتازی یافت که اختصاصاً برای پادشاه و درباریانش ساخته شده‌اند.
- ۱۴ تنها تدیس انسانی باقی‌مانده که بزرگ‌تر از اندازه طبیعی ساخته شده، پیکر بدون سر، متعلق به داریوش یکم است که در شوش از زیر خاک بیرون آورده شده است.
- ۱۵ اغلب عبارتند از: پیکره پادشاهان و ملازمان او به هنگام پیروزی بر دشمنان و یا بارعام، پیکره حیوانات واقعی و افسانه‌ای و همچنین نمادها و نشانه‌های دینی
- ۱۶ برخی از این نقش برجسته‌ها بر سینه صخره‌های کوه‌ها و بسیاری دیگر از آنها بر روی دیوار بناهای حکومتی، به ویژه کاخ‌ها و آرامگاه‌ها، به زیبایی هرچه تمام‌تر کنده‌کاری شده‌اند.
- ۱۷ قدیمی‌ترین بناهای این دوره که آثاری از آن‌ها برج مانده، در پاسارگاد، نخستین پایتخت هخامنشی برپا شدند. این مجموعه، شامل کاخ شاهی و آرامگاه کوروش هخامنشی بود.
- ۱۸ مهم‌ترین بناهای دوره هخامنشیان شامل آرامگاه‌ها، کاخ‌ها، آتشگاه‌ها و دیگر ساختمان‌های عمومی است.
- ۱۹ در دوران هخامنشی، هنر و معماری ایران به سبب ثبات و آرامش، رونق اقتصادی و حمایت پادشاهان، به اوج شکوفایی رسید.
- ۲۰ ایرانیان همواره علاقه‌مند بودند که از دانش و دستاوردهای علمی مردم دیگر سرزمین‌ها استفاده کنند. از این رو، در زمان خسروانشیروان، مبادلات فرهنگی با هند و روم گسترش یافت و در نتیجه آن، جنبش علمی نیرومندی در ایران پدید آمد.
- ۲۱ در دوران ساسانی، آموزگاری به‌عنوان یک شغل رسمی به موبدان اختصاص داشت. آنان بر معارف دین زرتشت، ادبیات پهلوی و برخی دیگر از علوم زمان خود تسلط داشتند. اداره آموزشگاه‌ها و مدارس نیز عموماً در اختیار موبدان بود.
- ۲۲ فرزندان دبیران نیز خط، زبان، ادبیات و حساب را می‌آموختند.
- ۲۳ فرزندان موبدان، تعلیمات دینی و اوستایی را آموزش می‌دیدند.
- ۲۴ قسمتی از برنامه‌های آموزشی و مواد درسی مدارس و آموزشگاه‌ها از قبیل: آموختن اصول دین زرتشتی، فراگیری آداب و رسوم دینی و میهنی و مختصری خواندن و نوشتن همگانی بود.
- ۲۵ زبان فارسی میانه دوره ساسانی، که در نواحی جنوب و جنوب‌غربی ایران رایج بود، زبان رسمی و درباری حکومت ساسانی شمرده می‌شد.
- ۲۶ زبان‌های کهن ایرانی از قدیمی‌ترین زمان تا هخامنشیان در مناطق مختلف فلات ایران رواج داشته‌اند.
- ۲۷ زبان ایلامی، که مردمان جنوب‌غربی ایران با آن سخن می‌گفتند، زبان رسمی و نوشتاری حکومت و تمدن ایلام بود. این زبان تا مدتی پس از ورود آریاییان، رواج داشت و به‌عنوان زبان دوم نوشتاری در دوران هخامنشی از آن استفاده می‌شد.
- ۲۸ پس از موبدان موبد، سلسله مراتبی از روحانیون جای می‌گرفتند که عهده‌دار مسئولیت‌هایی مانند: قضاوت و دادرسی، اداره آتشکده‌ها، اجرای مراسم و آداب مذهبی و تعلیم آموزه‌های زرتشتی بودند.
- ۲۹ رفتار آزادمنشانه کوروش بزرگ با مردمان مغلوب، و احترام او به دین و آداب و رسوم این مردمان در آن زمان پدیده جدیدی بود.
- ۳۰ مغان، بعدها که به تدریج دین زرتشتی را پذیرفتند، به پیشوایان دینی جامعه زرتشتی تبدیل شدند. آنان نقش مهمی در آمیختن باورهای دینی کهن خود با تعالیم زرتشت داشتند.
- ۳۱ اساس تعالیم زرتشت بر یگانگی و پرستش آهوره‌مزدا قرار دارد.
- ۳۲ یزدگرد سوم، آخرین پادشاه ساسانی پس از چند شکست از اعراب مسلمان به خراسان گریخت. سرانجام در اطراف شهر مرو کشته شد. با مرگ او سلسله ساسانیان به پایان آمد و ایران وارد دوران اسلامی تاریخ خود شد.

- ۳۳) خسرو پرویز، پسر هرمز به بیزانس (امپراتوری روم شرقی) گریخت و با حمایت امپراتوری روم به تاج و تخت رسید.
- ۳۴) اشراف و نجبا، قباد را از پادشاهی برکنار و زندانی کردند. قباد دوباره به قدرت بازگشت و برای حفظ موقعیت خود با مخالفان مزدک همراهی کرد.
- ۳۵) حکومت ساسانی همواره در خارج از مرزهایش نیز با مسائل و مشکلات مختلفی روبه‌رو بود. یکی از این مشکلات، امپراتوری روم شرقی بود. از سوی دیگر، یورش‌های مکرر قبایل بیابان‌گرد به مرزهای ایران، ساسانیان را به زحمت می‌انداخت.
- ۳۶) ساسانیان مصمم بودند به‌جای حکومت ملوک‌طوایفی اشکانی، حکومتی متمرکز و قدرتمند ایجاد کنند که دستورات و قوانین آن در سرتاسر ایران اطاعت شود.
- ۳۷) ارمنستان و مرزهای سوریه
- ۳۸) مهرداد یکم با تسلط بر مناطق وسیعی در سرتاسر ایران، قدرت و قلمرو حکومت اشکانی را به‌طور چشمگیری افزایش داد. در دوران فرمانروایی او سلسله اشکانیان از یک حکومت محلی در شرق فلات ایران به یک پادشاهی قدرتمند تبدیل شد.
- ۳۹) سلوکیان از اوایل حکومت خود، با جانشینان اسکندر در مصر وارد رقابت و درگیری شدند. از این رو، عمده توجه شاهان سلوکی به مناطق غربی قلمرو خویش بود و بر متصرفات شرقی خویش نظارت و سلطه کامل نداشتند. این مسئله سبب شد که به‌تدریج افراد با خاندان‌هایی در نواحی شمال‌شرقی فلات ایران قدرت را به دست گیرند و به فکر استقلال از حکومت سلوکیان بیفتند.
- ۴۰) عوامل طبیعی و اقلیمی به‌خصوص خشکسالی، سیل و طغیان رودخانه‌ها و تخریب سدها نیز گاهی بر وضعیت اقتصادی تأثیر منفی می‌گذاشت.
- ۴۱) میان چین و هند از یک‌سو و اروپا از سوی دیگر عمل می‌کرد.
- ۴۲) در دوران اشکانیان، به‌ویژه ساسانیان کاربرد پول به‌خصوص در شهرها گسترش یافت و سکه‌های نقره‌ای و مسی در مبادلات تجاری در منطقه وسیعی به جریان افتاد.
- ۴۳) ضرب سکه طلا در انحصار شاهان بود و شهر بها (ساتراپ‌ها) با اجازه پادشاه می‌توانستند سکه نقره ضرب کنند.
- ۴۴) بیشتر در مناطقی مثل بابل، لیدی و شهرهای فینیقی‌نشین سواحل شرقی دریای مدیترانه
- ۴۵) در این دوران، همانند زمان هخامنشیان، چاپارخانه‌ها همچنان دایر بود، کاروانسراهای جدیدی در مسیر راه‌ها ساخته شد و چاه‌ها و قنات‌هایی برای تأمین آب آنها، حفر گردید.
- ۴۶) در مراسم سوگواری درگذشتگان، ضمن خواندن دعا، نیکی‌های شخص ازدنیارفته را یادآوری می‌کردند.
- ۴۷) از جمله اینکه، زن حق مالکیت و فعالیت اقتصادی داشت و می‌توانست درآمد کسب کند و در اموال همسر خود شریک باشد. همچنین زن می‌توانست در دادگاه به سود خود اقامه دعوا کند.
- ۴۸) تنی چند از زنان خاندان شاهی مانند: همسر یزدگرد دوم و دو دختر خسرو پرویز به نام‌های پوران‌دخت و آزر می‌دخت بر تخت سلطنت نشستند.
- ۴۹) شمار معدودی از کشاورزان قطعه زمین کوچکی داشتند، اما بیشترشان فاقد زمین بودند. آنان بر روی زمین‌های متعلق به بزرگان کار می‌کردند و سهمی از محصول را دریافت می‌کردند.
- ۵۰) در عصر باستان، کشاورزی اساس زندگی اقتصادی ایرانیان به شمار می‌رفت.
- ۵۱) در آیین زرتشت، پارسایی و عفت به‌عنوان دو خصلت و ویژگی زن خوب برشمرده شده است.
- ۵۲) در قسمت‌هایی از کتاب اوستا که منسوب به زرتشت است، تفاوت‌چندانی میان مرد و زن وجود ندارد و شعار اصلی زرتشت یعنی گفتار نیک، کردار نیک و پندار نیک به یکسان برای زنان و مردان توصیه شده است.
- ۵۳) خانواده گسترده تا عهد هخامنشیان توأم داشت، اما پس از آن تحت تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی، به‌تدریج کوچک‌تر و محدودتر شد. با گسترش شهرها، مخصوصاً در دوره ساسانیان، بخشی از خانواده‌های روستایی به شهر مهاجرت کردند و در پیشه‌های گوناگون اشتغال یافتند. در نتیجه، خانواده بزرگ با املاک و دارایی‌های مشترک، به‌تدریج به خانواده‌های کوچک‌تر با اموال مستقل تجزیه شد.
- ۵۴) در خانواده کهن ایرانی، ازدواج درون گروهی بود و اعضای خانواده تحت نظارت پدر، با یکدیگر پیمان ازدواج می‌بستند. اقتصاد خانواده هم به‌صورت معیشتی بود و دسترنج تمام افراد خانواده برای رفع نیازمندی‌های مشترک مصرف می‌شد.
- ۵۵) در نتیجه این اقدامات، قدرت و نفوذ اشراف و نجبای درجه اول کاهش یافت و بر قدرت و نفوذ اشراف و نجبای درجه دوم افزوده شد.
- ۵۶) اشراف و بزرگان نسب و خون خود را برتر از نسب و خون مردم عادی می‌دانستند و برخورداری از امتیازات ویژه را حق مسلم خویش می‌شمردند.
- ۵۷) دو عامل: عامل اول، تأسیس حکومت مرکزی قدرتمندی بود که خاندان ساسانی با توسعه تشکیلات اداری و دیوانی به‌وجود آوردند. از این رو، قشر جدیدی به نام «دبیران» در این دوره به طبقه حاکم افزوده شد. عامل دوم، رسمیت یافتن دین زرتشتی و افزایش نفوذ و اختیارات موبدان بود.
- ۵۸) در این دوره، به دلیل اهمیت فتوحات نظامی، قشر جنگجویان نسبت به دو قشر دیگر در جایگاه بالاتری قرار گرفت.
- ۵۹) معرف نوعی تقسیم‌کار و دسته‌بندی حرفه‌ای به شمار می‌رفت و به نظر نمی‌رسد که قشری بر قشر دیگر، برتری و امتیازی خاص داشته است.
- ۶۰) دبیران نقش ممتاز و بسیار مهمی در تشکیلات اداری ساسانیان داشتند. آنها در مرکز آموزشی به نام دبیرستان آموزش می‌دیدند.
- ۶۱) تشکیلات اداری یا دیوان‌سالاری ساسانیان از اداره‌ها یا دیوان‌های مختلفی تشکیل شده بود که در رأس آنها، وزیر بزرگ قرار داشت که به او بزرگ‌فرمادار می‌گفتند.
- ۶۲) در قرون نخستین، مورخان مانند طبری و دینوری با استفاده از ترجمه‌ای عربی از خدای‌نامه‌ها، تاریخ ایران باستان را نگاشتند.
- ۶۳) در دوران ساسانی، مدارس به نام ارتش‌تارستان وجود داشت که افراد ارتشی در آنجا آموزش می‌دیدند. در آن زمان، کتابچه‌هایی با موضوع‌های تخصصی درباره آموزش‌های نظامی از قبیل تشکیلات قشون، فنون جنگ، تیراندازی با کمان، تغذیه سپاهیان و مراقبت از اسبان وجود داشته است.
- ۶۴) محتوای خدای‌نامه‌ها، آمیخته با افسانه و قصه‌های کهن بوده و مطالب راجع به دوره ساسانی در آنها با واقعات تاریخی انطباق دارد.
- ۶۵) اعضای سواره‌نظام از میان جوانان طبقه اشراف و نجبا برگزیده می‌شدند.
- ۶۶) در دوره ساسانیان نیز پادشاه در رأس هرم قدرت سیاسی جای داشت. پادشاهان ساسانی همانند پادشاهان هخامنشیان ادعا می‌کردند که بنا به خواست اهوره‌مزدا به مقام شاهی رسیده و حکومت آنان مورد تأیید اوست.

۶۷) به گروه نوشته‌های ایرانی و نوشته‌های غیرایرانی دسته‌بندی می‌شوند.

عمدتاً منابع نوشتاری غیرایرانی را کتاب‌های مورخان یونانی و رومی تشکیل می‌دهند که در صدر آنها، تاریخ هرودت قرار دارد. در تورات، کتاب دینی یهودیان نیز مطالبی دربارهٔ هخامنشیان و به خصوص کوروش بزرگ وجود دارد.

۶۸) ۱) منابع غیرنوشتاری ۲) منابع نوشتاری

۶۹) معروف‌ترین این خاندان‌ها، عبارت بودند از: کارن یا قارن در نهاوند، سورن در سیستان و مهران در ری

۷۰) ۱) پیشدادیان ۲) کیانیان

۷۱) خاندان اشکانی به اتکای جنگاوران قبایل صحراگرد شرق ایران، به قدرت رسیدند.

۷۲) به چهار دوره: ۱) پیشدادیان ۲) کیانیان ۳) اشکانیان ۴) ساسانیان

مطالب مربوط به پیشدادیان و کیانیان آمیخته با افسانه‌های کهن بود. دربارهٔ اشکانیان مطالب بسیار کم و محدود به بعضی اسامی بود، ولی در خصوص ساسانیان، اطلاعات و آگاهی‌های تاریخی قابل توجهی وجود داشت.

۷۳) این دیوان وظیفهٔ مهم نگارش، تنظیم، ثبت و نگهداری نامه‌ها، اسناد و نوشته‌های دولتی را برعهده داشت. در این دیوان، تعداد زیادی از دبیران و منشیان کار می‌کردند که به زبان‌ها و خط‌های رایج در سرزمین‌های تابعهٔ هخامنشیان آشنا بودند.

۷۴) کوروش، بنیان‌گذار حکومت هخامنشی، از تشکیلات و تجربه‌های اداری حکومت‌های پیشین، استفاده نمود و شیوهٔ جدید از فرمانروایی خردمندانه را که مبتنی بر احترام به دین و فرهنگ مردم سرزمین‌های فتح شده و مشارکت آنان در حکومت بود، ارائه نمود.

۷۵) داریوش سوم، آخرین فرمانروای هخامنشی بود. او فردی دلیر و جوانمرد بود اما درایت شاهان نخستین هخامنشی را نداشت.

۷۶) در زمان پادشاه کمبوجیه پسر و جانشین کوروش بزرگ، مصر به تصرف هخامنشیان درآمد. با فتح مصر، قلمرو هخامنشیان به قارهٔ آفریقا گسترش یافت و به نهایت وسعت و عظمت خود رسید.

۷۷) در نتیجهٔ این فتوحات، حکومت هخامنشیان به ثروت هنگفتی دست یافت و با دولت-شهرهای یونان همسایه شد.

۷۸) سلسلهٔ هخامنشی منسوب به هخامنش، جد کوروش کبیر است. هخامنش رئیس قبیلهٔ پاسارگاد بود. این قبیله یکی از قبایل مهم قوم پارسی به شمار می‌رفت که در جنوب فلات ایران در سرزمین پارس، استان فارس امروزی زندگی می‌کردند.

۷۹) قلمروی ماد از شمال بین‌النهرین تا بخش وسیعی از آسیای صغیر گسترش یافت.

۸۰) برای اولین بار در قرن ۹ ق.م در سالنامه‌های شاهان آشوری به مادی‌ها اشاره شده است.

۸۱) بر پایهٔ تحقیقات جدید تاریخی که در دو قرن اخیر انجام گرفته، مادی‌ها بنیان‌گذار نخستین حکومت آریایی در ایران شناخته می‌شدند. قبایل ماد در بخش وسیعی در مناطق غربی و مرکزی ایران استقرار یافتند.

۸۲) واژهٔ ایران از واژهٔ آریایی گرفته شده و به معنی سرزمین آریاییان است. واژهٔ آریایی نیز به معنی شریف و آزاده است.

۸۳) دولت-شهرهای یونانی تا زمان تسلط مقدونیان بر آن کشور، همچنان حکومت ایران را به‌عنوان بزرگ‌ترین قدرت جهانی می‌شناختند و به آن احترام می‌گذاشتند. حکومت هخامنشی نیز نقش فعالی را در روابط دولت-شهرهای یونانی، به خصوص در جریان جنگ‌های پلوپونزی ایفا کرد.

۸۴) یورش‌ها و غارتگری‌های پیاپی آشوریان، زمینهٔ اتحاد قبایل پراکندهٔ ماد را فراهم آمد. از این رو، رؤسای قبایل، یکی از بزرگان مادی به نام دهیوک را به پادشاهی برگزیدند.

۸۵) مقام و منزلت والایی است که زنان داشته‌اند.

۸۶) ایلامیان در بخش شرقی قلمرو خود، واقع در استان فارس امروزی، پایتخت دیگری به نام «آنشان» یا «آنزان» داشتند.

۸۷) شوش در مرکز جلگهٔ خوزستان، یکی از پایتخت‌های ایلامیان بود. این شهر در نتیجهٔ یورش آشوربانیپال با خاک یکسان شد، اما در دوران هخامنشیان دوباره شکوه و عظمت دیرین خود را بازیافت.

۸۸) دوران تاریخی فلات ایران با تاریخ ایلام که اطلاعات مکتوبی دربارهٔ آن وجود دارد، آغاز می‌شود.

۸۹) ساکنان فلات ایران، اندک‌اندک آموختند که با استفاده از گل و سنگ و سرانجام خشت، بناهای محکم‌تری بسازند. آنها سطح دیوارها را با کاهگل می‌پوشاندند و گاه رنگ‌آمیزی می‌کردند و سقف خانه‌ها را معمولاً با تیرهای چوبی می‌پوشاندند.

۹۰) مفرغ از طریق آمیختن مس با مادهٔ قلع به دست می‌آید.

مفرغ‌های لرستان، بهترین نمونه از صنعت و هنر فلزکاری ایران به شمار می‌روند.

۹۱) در برخی سکونتگاه‌ها مانند شهداد، تل ابلیس و تپه یحیی در استان کرمان و تپه زاغه در قزوین

۹۲) مربوط به بستر کشف رود در نزدیکی مشهد در خراسان رضوی است.

۹۳) بعضی از پژوهشگران، احتمال مهاجرت گروه‌هایی از جمعیت‌های انسانی از آفریقا، آسیای مرکزی، قفقاز و شبه‌قارهٔ هند به ایران را مطرح کرده‌اند.

۹۴) از آنجا که اقتصاد بین‌النهرین نیازمند منابع طبیعی و معدنی فلات ایران بوده است، فرمانروایان سومری و آکدی پیاپی به ایلام لشکرکشی می‌کردند، این موضوع باعث اتحاد حاکمان کوچک و بزرگ ایلامی گردید و در حدود ۲۶۰۰ ق.م پادشاهی ایلام را تأسیس کردند.

۹۵) مردم ایران در حدود ۸ هزار سال پیش در ساختن ظروف و ابزارهای سفالی پیشرفت زیادی نمودند، اما در ۶ هزار سال پیش با اختراع چرخ سفال دگرگونی بزرگی در ساخت ظروف سفالی به وجود آمد.

در فلزکاری نیز ایرانیان با چکش‌کاری بر روی رگه‌های طبیعی مس، برخی ابزارها از جمله زیورآلات را می‌ساختند. همچنین بقایای کوره‌های ذوب و قالب‌گیری مس نشان می‌دهد ایرانیان به فنون ذوب و قالب‌گیری مس دست یافته بودند.

۹۶) به سه دوره: ۱- امپراطوری قدیم ۲- میانه ۳- جدید تقسیم می‌کنند. فرعون‌های مصر در دورهٔ امپراطوری قدیم در اوج قدرت بودند و در همین دوره اهرام سه‌گانه ساخته شد.

۹۷) بر تمدن ایران در زمان هخامنشیان و نیز تمدن یونان باستان تأثیر بسزایی گذاشت.

- ۹۸) از حدود ۹۰۰ ق.م، قوم آموری قدرت خود را در مرکز بین‌النهرین گسترش داد. سلسله‌ای به نام بابل قدیم را به وجود آورد. مشهورترین فرمانروای آن حمورابی بود.
- ۹۹) کاهنان در آغاز پیشوایی دینی را به همراه فرمانروایی سیاسی بر عهده داشتند، اما سرانجام فرماندهان نظامی، قدرت را به دست گرفتند و حکومت را در خانواده خود موروثی کردند.
- ۱۰۰) بین‌النهرین یا میان‌رودان به معنای سرزمین‌های میان دو رود دجله و فرات در کشور عراق کنونی است، اما تمدن بین‌النهرین شامل تمامی سرزمین‌های پست غرب فلات ایران می‌شود.
- ۱۰۱) انسان‌های اولیه از پناهگاه‌های طبیعی مانند غارها و نیز کلبه‌هایی که از شاخ و برگ درختان و گیاهان می‌ساختند برای حفظ جان خود بهره می‌بردند.
- ۱۰۲) ۱- اولین تفاوت این دو دوره، در این است که در گردآوری خوراک ما شاهد جابه‌جایی و حرکت انسان‌های اولیه هستیم در حالی که در دوره تولید خوراک یکجانشینی به وجود می‌آید.
۲- در جمع‌آوری خوراک، انسان‌ها فقط به اندازه نیاز غذا تهیه می‌کردند در حالی که در دوره تولید خوراک ما با مازاد تولید و غذا روبه‌رو هستیم.
۳- در دوره جمع‌آوری خوراک، کارها گروهی و بدون تخصصی شدن کارها انجام می‌شد در حالی که در دوره تولید، کارها تخصصی گشت و تبادل آداب و مهارت‌ها نیز از این دوران آغاز شد.
- ۱۰۳) وظیفه حفظ سرودهای وداها از گزند فراموشی، تعلیم آموزه‌های دینی و اجرای آداب مذهبی بر عهده افرادی بود که به «برهمن» شهرت داشتند.
- ۱۰۴) سروده‌هایی در ستایش آفرینش و خدایان با عنوان «وداها» است. کهن‌ترین بخش وداها، «ریگ ودا» نام دارد.
- ۱۰۵) خانواده‌های رومی مسئولیت‌های شهروندی را به فرزندان خود از سنین کودکی می‌آموختند و آنان را به کارهای سخت، شجاعت برای جنگیدن و وفاداری به شهرشان تشویق می‌کردند.
- ۱۰۶) پس از آنکه امپراتور کنستانتین شهر بیزانتیوم (قسطنطنیه) را به پایتختی برگزید، به تدریج زمینه تقسیم امپراتوری روم به دو بخش شرقی و غربی فراهم آمد روم غربی در اثر هجوم اقوام بیابانگرد نابود شد اما روم شرقی تا سقوط پایتخت توسط امپراتوری عثمانی به حیات خویش ادامه داد.
- ۱۰۷) کارتاژیان بر بخش‌هایی از دریای مدیترانه و شمال آفریقا و مقدونیا بر مقدونیه و یونان حکومت می‌کردند.
- ۱۰۸) در آتن فقط مردانی که از پدر و مادر آتنی به دنیا آمده بودند می‌توانستند رأی دهند و در امور سیاسی مشارکت داشته باشند. اما زنان و بردگان و بیگانگان مقیم آتن حق رأی نداشتند و نمی‌توانستند در امور سیاسی شرکت کنند.
- ۱۰۹) حفاری، یکی از مراحل حساس کار باستان‌شناسان به شمار می‌رود و نیازمند دانش، تجربه و دقت فراوان است، چراکه ممکن است با کوچک‌ترین اشتباه آسیب بزرگی به آثار و بناهای تاریخی در حال کاوش وارد شود.
- ۱۱۰) باستان‌شناس کسی است که براساس آثار باقی‌مانده از بشر، گذشته انسان‌ها و جامعه، به ویژه تغییرات فرهنگی آنها را در طول زمان، بررسی و تحلیل می‌کند.
- ۱۱۱) الف) کشف و شناسایی ب) حفاری و استخراج پ) تنظیم اطلاعات
- ۱۱۲) تاریخ‌نگاری از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان و با ظهور هرودت که «پدر تاریخ» لقب گرفت، آغاز شد.
- ۱۱۳) انسان در تاریخ نقش محوری و اساسی دارد و رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه رفتار متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت پدید آمده‌اند. نهادها، جوامع، کشورها و در یک کلام تمدن نیز پیامد رفتار جمعی و فردی انسان‌هاست.
- ۱۱۴) آذربایجان - شاهان - آذربایجان - فارس
- ۱۱۵) یکی از مهم‌ترین جنگ‌های اشکانیان و روم در زمان پادشاهی اردشیر اول اتفاق افتاد. کراسوس، سردار مشهور روم با سپاهی بزرگ و مجهز به منطقه بین‌النهرین هجوم آورد، اما در جایی به نام حران، از سپاه ایران به سختی شکست خورد و سردار مغرور روم کشته شد. فرماندهی سپاه ایران را در جنگ حران سردار بی‌باک و شجاع ایرانی، سورنا برعهده داشت که با اجرای فنون گوناگون جنگی به پیروزی بزرگی دست یافت.
- ۱۱۶) فیروزآباد - کاخ تیسفون
- ۱۱۷) کشاورزی و دامداری - یکجانشینی و به وجود آمدن روستا - تولید مازاد بر نیاز - تخصصی شدن کار - شکل‌گیری تجارت - شکل‌گیری شهرها و تأسیس تمدن‌ها
- ۱۱۸) کارآگاهان پلیس
- ۱۱۹) با پیروزی بر حاکمان محلی و اشراف زمین‌دار و نوسازی تشکیلات اداری و مالیاتی، به تجزیه و تفرقه سیاسی چین پایان داد و حکومت نیرومندی به وجود آورد.
- ۱۲۰) با موفقیت‌ها و پیشرفت‌های چشمگیر در زمینه‌های مختلفی مانند سیاست و حکومت، قانون‌گذاری، معماری و شهرسازی، هنر، صنعت و خط.
- ۱۲۱) ۱ ← الف،
۲ ← د،
۳ ← ج،
۴ ← ب،
- ۱۲۲) به دستور داریوش یکم و جانشینانش، همچون کاخ آپادانای شوش با مشارکت گروه کثیری از معماران، بنایان، هنرمندان و کارگران و نیز با گردآوری مصالح ساختمانی از سرتاسر قلمرو هخامنشی برپا گردید.
- ۱۲۳) کنگاور
- ۱۲۴) این دانشگاه همچون دانشگاه‌های امروز، دارای بیمارستانی بود که دانشجویان در کنار آموزش‌های نظری در آنجا به صورت عملی با درمان بیماران آشنا می‌شدند. دانشگاه جندی‌شاپور تا قرون نخستین اسلامی به فعالیت خود ادامه داد.
- ۱۲۵) برای گروه‌های مختلف، آموزش‌های ویژه‌ای وجود داشت. مثلاً شاهدزادگان و فرزندان صاحب‌منصبان سیاسی و نظامی، به فراگیری دانش‌های سیاسی، کشورداری، فنون رزمی و گاهی زبان‌های خارجی می‌پرداختند. فرزندان موبدان، تعلیمات دینی و اوستایی را آموزش می‌دیدند و فرزندان دبیران نیز خط، زبان، ادبیات و حساب را می‌آموختند.
- ۱۲۶) به پرورش فرزندان دانا، پرهیزگار، دلیر، بردبار، فرمانبر و سخت‌کوش توجه جدی داشتند. آیین و فرهنگ ایرانی نیز بر اهمیت تربیت و ارزش دانایی و خردورزی تأکید می‌کرد.
- ۱۲۷) مانویان پیروان آیین مانی بودند، مانی (۲۷۴ - ۲۱۶ م) با ترکیب آموزه‌هایی از دین‌های زرتشتی، مسیحی و بودایی آیین جدیدی را عرضه کرد. او از شاپور یکم اجازه گرفت که عقاید خود را تبلیغ کند. مانی عقیده داشت که او و پیامبران پیش از وی آمده‌اند تا روح را که از دنیای نور است، از جهان مادی و تاریکی برهانند و انسان را به رستگاری برسانند. مانی و پیروان او، کتاب‌های خود را به زبان‌های مختلف می‌نوشتند و گاه برای تفهیم مطالب از نقاشی استفاده می‌کردند.

- ۱۲۸ رفتار آزادمنشانه کوروش بزرگ با مردمان مغلوب و احترام او به دین و آداب و رسوم این مردمان در آن زمان پدیده جدیدی بود. سطرهایی از منشور کوروش به این مطلب اشاره دارد که او وقتی بابل را بدون خونریزی و غارت فتح کرد، به نیایش و ستایش مردوک، خدای بزرگ بابلیان پرداخت.
- ۱۲۹ روحانی برجسته‌ای با عنوان موبدان موبد قرار داشت که از جایگاه بلندی در دربار برخوردار بود. پادشاهان ساسانی معمولاً برای تصمیم‌گیری در مسائل مهم حکومتی با موبدان مشورت می‌کردند.
- ۱۳۰ پهلوی
- ۱۳۱ در زمان‌هایی که صلح، آرامش و امنیت حکم‌فرما بود و زمامداری لایق و کارداران حکومت می‌کردند، فعالیت‌های اقتصادی شرایط مطلوبی داشت و مردم با خیالی آسوده به کسب و کار می‌پرداختند و از حداقل امکانات رفاهی و معیشتی برخوردار بوده‌اند، اما در دورانی که حکومت مرکزی ضعیف و آشوب و ناامنی فراگیر می‌شد و یا دشمنان خارجی به ایران هجوم می‌آوردند، اوضاع و شرایط اقتصادی به هم می‌ریخت و رونق و آبادانی رخت برمی‌بست.
- ۱۳۲ مالیات و اجاره‌بهای کشتزارهای آسورستان منبع درآمد هنگفتی برای ساسانیان به حساب می‌آمد و طغیان رودخانه‌های دجله و فرات در اواخر حکومت و خراب شدن آب‌بندها و سد‌ها، ضربه سنگینی بر اقتصاد آنان وارد آورد.
- ۱۳۳ گزینه «الف»
- سکه طلایی داریوش، عنوان دریک را داشت.
- ۱۳۴ در ایران باستان زن به‌عنوان مادر و کدبانوی خانه همواره از عزت و احترام والایی برخوردار بوده است. همچنین شواهد و مدارک متعددی وجود دارد که بر حضور زنان در فعالیت‌های اقتصادی در بیرون از منزل دلالت دارد. لوح‌های گلی کشف‌شده از تخت‌جمشید بیانگر آن است که در زمان هخامنشیان مرد و زن در کنار هم و با حقوقی برابر کار می‌کردند. تعدادی از کارکنان کارگاه‌های شاهی را زنان تشکیل می‌دادند و حتی مدیریت برخی از این کارگاه‌ها را برعهده داشته‌اند و مردان، زیردست آنان کار می‌کردند.
- ۱۳۵ طبقه فرودست یا عامه مردم، شامل قشرهای مختلفی می‌شد که به‌طور موروثی به فعالیت‌های تولیدی و خدماتی مانند کشاورزی، دامداری، پیشه‌وری، تجارت و امثال آن مشغول بودند و بار سنگین مالیات‌های گوناگون را بر دوش می‌کشیدند.
- ۱۳۶ پس از آنکه اقوام آریایی حکومت تشکیل دادند، سرزمین‌های مختلف را فتح کردند و به تدریج افراد و خاندان‌هایی که اداره حکومت را برعهده داشتند، به ثروت بیشتر و منزلت بالاتری دست یافتند. تمرکز قدرت و ثروت در نزد عده‌ای خاص موجب ایجاد نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و شکل‌گیری طبقات اجتماعی به معنای واقعی آن شد.
- ۱۳۷ برگزاری جشن‌های گوناگون، فرصتی برای مردم بود که ضمن شادی، تفریح و معاشرت با یکدیگر، وفاداری خود را به پادشاه ابراز کنند.
- ۱۳۸ خانواده
- ۱۳۹ یکی دیگر از اقدام‌های بزرگ داریوش یکم، تأسیس نیروی دریایی بود. به تدبیر این پادشاه، چندین پایگاه دریایی در خلیج فارس، دریای سرخ و دریای مدیترانه به‌وجود آمد. دریانوردان ملل مختلف تابع امپراتوری، از جمله فنیقی‌ها، سوری‌ها، مصری‌ها، قبرسی‌ها و مردمان آسیای صغیر در نیروی دریایی هخامنشیان خدمت می‌کردند. اما فرماندهی ناوهای جنگی را پارسیان و مادی‌ها برعهده داشتند.
- ۱۴۰ در ایران باستان، قوانین، بیشتر از عرف و عادات و اعتقادات قومی ایرانیان و به‌ویژه اوستا، کتاب دینی زرتشتیان گرفته شده بود. در برخی از کتاب‌های دینی آن زمان، مطالب بسیاری درباره انواع جرم و مجازات دیده می‌شود.
- ۱۴۱ کوره
- ۱۴۲ ملوک‌طوایفی
- ۱۴۳ هخامنشیان، ایران را به نخستین حکومت بزرگ جهانی تبدیل کردند. به‌واسطه تدبیر و سیاست شاهان هخامنشی بود که ایرانیان به تأثیرگذارترین مردم در جهان متمدن و شناخته‌شده آن روزگار تبدیل شدند.
- ۱۴۴ دولت -شهرهای یونانی، مخصوصاً آتن، از تسلط ایران بر آسیای صغیر و سواحل شرقی دریای اژه ناخشنود بودند. از این رو، آتنی‌ها یکی از شهرهای یونانی‌نشین آسیای صغیر به نام میلئوس (ملطیه) را تشویق به شورش علیه هخامنشیان کردند و سپس به همراه شورشیان به شهر سارد هجوم آورده، آنجا را آتش زدند. داریوش تصمیم به تنبیه آتنی‌ها گرفت.
- ۱۴۵ پس از مرگ مشکوک کمبوجیه، داریوش یکم که از شاخه دیگر خاندان هخامنش بود با همراهی تعدادی از سران خاندان‌های بزرگ پارسی، گوماته مغ و دیگر شورشیان و مدعیان قدرت را سرکوب کرد و بر تخت شاهی نشست.
- ۱۴۶ آریوبرزن
- ۱۴۷ بابل
- ۱۴۸ زن مقام و منزلت بالایی داشت. به‌طور کلی، در جوامع باستانی فلات ایران، زنان موقعیت اجتماعی ممتازی داشتند و دارای قدرت و نفوذ فراوان بودند. زنان در عمده‌ترین کارهای جامعه، دارای نقش اساسی و تعیین‌کننده بودند.
- ۱۴۹ گزینه «ب»
- ۱۵۰ چغازنبیل
- ۱۵۱ خدای‌نامه‌ها از مهم‌ترین نوشته‌های تاریخی دوره ساسانی به شمار می‌روند و در واقع، تاریخ عمومی سرزمین و مردم ایران از آغاز آفرینش تا اواخر حکومت ساسانی بودند.
- ۱۵۲ سنگ‌نوشته‌ها، گل‌نوشته‌ها، سالنامه‌ها، کتاب‌های تاریخی
- ۱۵۳ تمایل و علاقه اروپائیان برای مسافرت به کشور ما شناخت تاریخ و فرهنگ آن بود.
- ۱۵۴ گزینه «ب»
- سنگ‌نوشته‌ها و لوح‌های گلی، مهم‌ترین منابع نوشتاری ایرانی در دوره هخامنشیان هستند.
- ۱۵۵ فقط مردان بالغی که از پدر و مادری آتنی به دنیا آمده بودند و شهروند آنجا محسوب می‌شدند، حق رأی داشتند و می‌توانستند در اداره امور دولت - شهر مشارکت کنند.
- ۱۵۶ به سلسله جنگ‌هایی که میان دو گروه رقیب یعنی آتن و اسپارت رخ داد، جنگ‌های پلوپونزی می‌گفتند. این جنگ‌ها با پیروزی اسپارت‌ها پایان یافت.
- ۱۵۷ پریکلس

۱۵۸) یکی از برجسته‌ترین اندیشمندان چین کنفوسیوس بود که چند قرن پیش از شی‌هوانگ‌تی می‌زیست، کنفوسیوس بیش از هر چیز به رفتار اخلاقی توجه داشت و دربارهٔ دین یا خدایان چینی خیلی کم سخن گفته است. اساس تعالیم او این بود که مردم چطور باید رفتار کنند و حاکمان چگونه رفتار مناسب را در جامعه ترویج دهند.

۱۵۹) ارزن، گندم، برنج و سپس ابریشم

۱۶۰) این هشت راه شامل صداقت‌ورزی در ایمان، نیت، گفتار، کردار، زندگانی، کوشش، پندار و مراقبه است.

۱۶۱) گزینهٔ «پ» - در عصر باستان تعدادی از اندیشمندان و فیلسوفان چینی، اصول و آیینی برای ادارهٔ جامعه و حکومت عرضه کردند. یکی از برجسته‌ترین این اندیشمندان، کنفوسیوس بود.

۱۶۲) نیروانا

۱۶۳) فرعون قدرت و اعتبار زیادی در میان مردم داشت. آنچه او اراده می‌کرد ارادهٔ خدایان شمرده می‌شد و آنچه او می‌گفت انگار از زبان یکی از خدایان بیان می‌شد. فرمان‌های او می‌بایست بی‌چون و چرا اجرا می‌گشت. پسر یا هر کدام از اعضای خانوادهٔ فرعون، حتی همسر او می‌توانست جان‌شین او شود.

۱۶۴) انسان‌های اولیه از پناهگاه‌های طبیعی مانند غارها و نیز کلبه‌هایی که از شاخ و برگ درختان و گیاهان می‌ساختند، برای حفظ جان خود بهره می‌بردند.

۱۶۵) گزینهٔ «الف» - در دورهٔ امپراتوری قدیم، قدرت فرعون‌ها در اوج بود و اهرام سه‌گانه، که اکنون یکی از شاهکارهای معماری جهان باستان است، به دستور آنان ساخته شد.

۱۶۶) سنگ

۱۶۷) باستان‌شناسی و علم تاریخ، ارتباط تنگاتنگی با هم دارند. از یک سو، باستان‌شناسان از نوشته‌های مورخان برای شناسایی، کشف و مطالعهٔ آثار و مکان‌های باستانی بهره می‌برند و از سوی دیگر تاریخ کاوش‌های باستان‌شناسان منبع ارزشمندی برای تحقیقات مورخان به شمار می‌رود.

۱۶۸) نخست نقشهٔ آن بنا را مشخص می‌نمایند. آنان همچنین اگر به شیئی برخورد کنند، نخست در همان وضعیت از آن عکس‌برداری و تمامی مشخصاتش را به‌طور دقیق ثبت می‌کنند. سپس آن را از خاک بیرون آورده و مراحل بعدی تحقیقات، در کارگاه‌ها و آزمایشگاه‌های مجهز ادامه می‌یابد.

۱۶۹) (الف) نقاشی‌ها و اشیاء کشف‌شده از غارها نیز منبع ارزشمندی برای مطالعه و شناخت زندگی مردم دوران پیش از تاریخ به شمار می‌روند.

۱۷۰) گزینهٔ «د»

۱۷۱) درمانی که برای نسل‌های متوالی، سرگذشت مشترکی داشته و سالیان طولانی در شادی‌ها و تلخ‌کامی‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های هم شریک بوده‌اند، به‌طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشتهٔ خود، نوعی احساس علاقه و دلبستگی خاص پیدا می‌کنند. شناخت گذشته و مطالعه و بررسی زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر به ما کمک می‌کند که درک درستی از هویت و کیستی خود پیدا کنیم و بدانیم که بوده‌ایم و چگونه به جایگاهی که هم‌اکنون هستیم، رسیده‌ایم. مطالعه و بررسی گذشته، همچنین ارزش و اهمیت میراث فرهنگی را به ما نشان می‌دهد و کمک می‌کند که میراث فرهنگی را به‌عنوان بخشی از هویت و شناسنامهٔ ملی خویش بدانیم و در حفظ و نگهداری آن کوشا و سهیم باشیم.

۱۷۲) به همهٔ آثاری گفته می‌شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن، نوشته‌شده‌اند. به‌عبارت دیگر، نویسندگان این نوع منابع خود ناظر رویدادها بوده‌اند و یا اینکه شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند. علاوه بر منابع مکتوب، تمامی آثار باستانی و تاریخی، شامل بناها، ابزارها، اشیا و سنگ‌نگاره‌ها و سنگ‌نوشته‌ها ... و هر وسیله‌ای که از گذشته به جای مانده است، به‌عنوان منابع دست اول محسوب می‌شوند.

۱۷۳)

الف) نادرست - یکی از سرداران مشهور به نام بهرام چوبین با پشتیبانی بزرگان، علیه پادشاه (هَرَمز چهارم) سر به شورش برداشت.

ب) درست

۱۷۴)

الف) درست

ب) نادرست